

בעניני פסח שני ודרך רחוקה

א. פסח שני

(הל' א') מי שהיה טמא בשעת שחיטת הפסח שאין שוחטין עליו או שהיה בדרך רחוקה או נאנס באונס אחר או ששגג ולא הקריב בראשון הרי זה מביא פסח בארבעה עשר לחדש השני בין הערבים ושחיטת פסח זה מצות עשה בפני עצמו ודוחה את השבת שאין השני תשלומין לראשון אלא רגל בפני עצמו לפיכך חייבין עליו כרת. (הל' ב') כיצד מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון אם הזיד ולא הקריב בשני חייב כרת. ואם שגג או נאנס אף בשני פטור. הזיד ולא הקריב בראשון הרי זה מקריב בשני ואם לא הקריב בשני אף על פי ששגג הרי זה חייב כרת שהרי לא הקריב קרבן ה' במועדו והיה מזיד. אבל מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון אע"פ שהזיד בשני אינו חייב כרת שכבר נפטר בפסח ראשון מן הכרת.

[רמב"ם הל' קרבן פסח פרק ה']

פרושם של דברים, הנה נחלקו רבי ור' נתן (פסחים צ"ג) אם פסח שני הוא רגל בפ"ע או תשלומין דראשון. רבי סובר דהוי רגל בפ"ע, וע"כ חייבים כרת על השני, ועוד גר שנתגייר וקטן שהגדיל בין שני פסחים חייבים לעשות פסח שני מכיון דהוי רגל בפ"ע. לעומתו סובר ר' נתן דפ"ש הוי תשלומין דראשון, וע"כ אין חייבים כרת על השני, וגר שנתגייר וקטן שהגדיל אינם חייבים לעשות פ"ש וכ"ה מסקנת הש"ס (שם ע"ב) בהצעת המח', דשגג בזה והזיד בזה לדברי רבי חייב כרת, ולדברי ר' נתן אינו חייב כרת.

אכן דברי הרמב"ם הנ"ל תמוהים, דהנה במה שפסק שאם שגג בזה והזיד בזה חייב כרת, הרי הכריע כרבי, וא"כ מ"ש מי שהיה טמא או בד"ר בראשון והזיד בשני שאינו חייב כרת. והא פ"ש הוי רגל בפ"ע וחייב כרת על השני, וכלשונו של רבי עצמו בברייתא שם חייב כרת על הראשון וחייב כרת על השני דברי רבי. האומנם ש"ל שסובר הרמב"ם דלא כרש"י דמאי דאמר רבי פ"ש רגל בפ"ע הי' שהוא מחייב בחפצא של ק"פ אבל אין חיובו חמור כמו פ"ר ואין חייבים עליו כרת, כאשר כתב כן הרמב"ם להדיא בפיה"מ, אכן אכתי תקשי מ"ש מי ששגג או נאנס בראשון שחייב כרת אם הזיד בשני. וכבר השיג עליו הראב"ד שם "א"א שנה זה במשנתו כרבי ... עכשיו סותר את דבריו ומאי שנא טמא ודרך רחוקה והזיד בשני משוגג או נאנס בראשון והזיד בשני."

אמנם כפי הבנת הרמב"ם החילוק בין טמא וד"ר לשגג או נאנס מבואר במתני' (צב:): דתנן,

מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון יעשה את השני שגג או נאנס ולא עשה את הראשון יעשה את השני א"כ למה נאמר טמא או שהיה בדרך רחוקה שאלו פטורין מהכרת ואלו חייבין בהכרת, אשר לדעת הרמב"ם (עיי"ש בפרוש המשניות) ה"פ, מכיון שאם שגג או נאנס חייב בפ"ש, א"כ אמאי יחדה התורה את הדבור אודות מי שהיה טמא או בד"ר? שאלו (טמא וד"ר) פטורין מהכרת אפ"י הזידו בשני, ואלו (שגג או נאנס) חייבין בהכרת אם הזידו בשני. [1]

אכן מ"מ הדברים אינם מובנים והיאך יתכן פירוש זה במשנה, מכיון דנקטינן כרבי דשני הוי רגל בפ"ע וחייב כרת על השני, מ"ש מי שהיה טמא או בד"ר משגג או נאנס וכהשגת הראב"ד הנ"ל.

אמנם נראה שהרמב"ם הקדים תרוץ להשגת הראב"ד בכתבו, וז"ל, שכבר נפטר בפ"ר מן הכרת, עכ"ל. אכן פשר דבריו לכו"ל לא נדע שהרי לעיל מיניה (הל' א'), ביאר הרמב"ם בעצמו, וז"ל, שאין השני תשלומין לראשון אלא רגל בפני עצמו לפיכך חייבין עליו כרת, עכ"ל, וא"כ איך אפשר לומר שכבר נפטר בפסח ראשון מן הכרת והא חייב כרת על השני מפאת היותו רגל בפ"ע. וצ"ע.

והנראה בזה, הנה סובר הרמב"ם שהפטור של ד"ר נקבע ביום י"ד עם עליית השמש, עי' פ"ה (הל' ט'), וז"ל, מי שהיה בינו ובין ירושלים יום ארבעה עשר עם עליית השמש חמשה עשר מיל או יתר הרי זה דרך רחוקה עכ"ל והנה פשיטא שא"א שיחול פטור או דחוי שלא בשעת חובת המצוה (עי' משניות פאה ד:ז, ח וחלה ג:ג, ד). ולפי"ז מוכרח מדברי הרמב"ם שסובר שמתחלת יום י"ד ניסן חל החיוב להקריב ק"פ בזמן המוכשר לכך. זמן זה הוא ביום י"ד מחצות ואילך. בתוספת באור, בעלמא זמן חיוב המצוה והכשר קיום המצוה שוים וגדר החיוב

הוא להקריב בזמן החיוב. אכן בפ"ר אין זמנים אלו שוים, וכה"ג גדר החיוב הוא להקריב בזמן המוכשר לכך. הנה לאור מה שנתבאר נתבונן בפסח שני לד' רבי דהוי רגל בפ"ע. בקושטא שני דברים נתחדשו בפרשתא דא. חדא, י"ד אייר מפאת היותו רגל בפ"ע מחייב (את מי שלא הקריב עדיין בשנה זו) במ"ע בפ"ע של שחיטת הפסח. זאת אומרת, שהקרבן אינו חפצא של תשלומין בעלמא, אלא חפצא של פסח הוא. וי"ד אייר הוי מחייב נפרד. אשר על כן קרבן זה שזמנו קבוע בי"ד אייר דוחה את השבת וגם גר שנתגייר או קטן שהגדיל שלא היה זקוק לראשון זקוק לשני. ועוד נתחדש מפאת היות פ"ש רגל בפ"ע המחייב בחפצא של ק"פ שי"ד אייר בה"ע הוי זמן המוכשר להקרבת פסח.

והנה לפי כל האמור בוקע ועולה חדוש גדול לגבי מי ששגג או נאנס בראשון. לא מיבעיא שחייב להקריב פסח ביום י"ד אייר מחמת מצות פ"ש המוטלת עליו אלא חייב להקריב ק"פ גם מצד מצות פ"ר שעדיין מוטלת עליו, שהרי לא יצא ידי חובה זו. אמנם מי ששגג או נאנס בראשון פטריה רחמנא בשעתו מעונש כרת, אבל חיובו תלוי ועומד עד בוא בה"ע של י"ד אייר שהרי כפי שנתבאר מכיון דפ"ש הוי רגל בפ"ע, לא מיבעיא שהוא מחייב במצות פ"ש, והוי זמן המוכשר להקרבת פ"ש, אלא הרי הוא גם זמן המוכשר להקרבת פסח ראשון דהא חד שמא הוא, דהיינו חפצא של פסח.

אשר על כן סובר הרמב"ם דמאי דאמר רבי חייב כרת על השני אין הכונה שחייב מחמת שבזדון בטל חובת פ"ש שהרי בפ"ש לא נאמר בו כרת וכמש"כ הרמב"ם בפיה"מ, אלא משום שעכשיו הרי בזדון בטל חובת פ"ר שעדיין מוטלת עליו.

בד"א במי ששגג או נאנס בפ"ר שנתחייב בשעתו והשגגה או האונס אינו מפקיע חיובו אכן מי שהיה טמא או בד"ר הרי בשעתו נפטר מפ"ר, ובבוא פ"ש נתחייב אך ורק במצות פ"ש, ובפ"ש לא נאמר כרת. והם הם דברי הרמב"ם שכתב וז"ל אבל מי שהיה טמא או בד"ר ולא עשה את הראשון אע"פ שהזיד בשני אינו חייב כרת שכבר נפטר בפסח ראשון מן הכרת עכ"ל וניחא היטב דעת הרמב"ם וכמו שנתבאר.

ב. בענין דרך רחוקה

איזו היא דרך רחוקה מן המודיעים ולחוץ וכמדתה לכל רוח דברי רבי עקיבא ר"א אומר מאיסקופת העזרה ולחוץ אמר ליה רבי יוסי לפיכך נקוד על ה' לומר לא מפני שרחוק ודאי אלא מאיסקופת העזרה ולחוץ. [משנה פסחים צג:]

שיטת ר"א מאד תמוהה. מה הניעו לפרש כן, כאשר פרושו לכ' מוציא את המקרא מידי פשוטו. ואינו נראה שנתכוון ר' יוסי לתרץ קושיא זו שהרי הנקוד אינו מכריח הבנה זו של ר"א אלא כלפי לייא מכיון שהבנה זו מסתברת אזי סובר ר' יוסי שיש לפרש הנקוד ע"פ הבנה זו וא"כ הקושיא דלעיל בעינה עומדת. ובקושטא התמיהה הולכת וגדלה לאור דברי הש"ס (צד): אשר לפיהם סובר ר"א דאע"ג דמצי עייל לא אמרינן ליה קום עייל. לד' אביי כו"ע מודו שכן היא דעת ר"א, ולד' רבא תנאי היא אליבא דר"א. מ"מ צ"ע, היאך יתכן שהעומד ללא עכוב סמוך לאיסקופת העזרה נחשב בד"ר. ועוד צ"ע דאיתמר בגמ' (צג:) אמר עולא מן המודיעים לירושלים חמשה עשר מילין הויא סבר לה כי הא דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כמה מהלך אדם ביום עשרה פרסאות מעלות השחר ועד הנץ החמה חמשת מילין משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים חמשת מילין פשו לה תלתין חמיסר מצפרא לפלגא דיומא וחמיסר מפלגא דיומא לאורתא עולא לטעמי' דאמר עולא אי זו היא דרך רחוקה כל שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה ע"כ.

לכ' דברי עולא אינם תואמים, דהנה סובר עולא דדרך רחוקה היי' שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה, וא"כ צריך להיות תלוי בעזרה ולא בירושלים. הניחא לדעת רבי יהודה שד"ר היי' שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה, א"כ תלוי בירושלים שהרי קק"ל נאכלים בכל העיר. אכן לד' עולא קשה כנ"ל. ועי' ברש"ש על אתר שהרגיש בזה וכתב דירושלים לא דוקא אלא העזרה. ובח"ל שפת אמת תירץ בדרך אפשר דמודיעים היה מצד הקרוב למקדש שמרוח אחת היה הר הבית סמוך לסוף העיר, עיי"ש. ולדבריו נמי בקושטא סובר עולא דד"ר נקבע כפי המרחק לעזרה. וכדבריהם כן הוא בנמוקי הרמב"ן עה"ת (במדבר ט:י) עיי"ש.

אכן עי' ברמב"ם (הל' ק"פ ה:ט), וז"ל, מי שהיה בינו ובין ירושלים יום ארבעה עשר עם עלית השמש חמשה עשר מיל או יתר הרי זה ד"ר. היה בינו ובינה פחות מזה אינו בד"ר מפני שהוא יכול להגיע לירושלים אחר חצות כשיהלך ברגליו בנחת. הלך ולא הגיע מפני שעכבוהו הבהמות בדחקם או שהיה בירושלים והיה חולה ברגליו ולא הגיע לעזרה עד שעבר זמן הקרבן הרי זה אנוס ואינו בד"ר כו'.

הנה מדלא הזכיר הרמב"ם מודיעים בפרט, לא ניתן לפרש דבריו כמו שפי' השפ"א דברי הש"ס. ועוד נראה ברור שהלשונות ברמב"ם דירושלים ועזרה הם בדוקא ודלא כפרוש הרש"ש בגמ' שהרי הבחין הרמב"ם ביניהם ("או שהי' בירושלים כו' ולא הגיע לעזרה") וא"כ להרמב"ם קשה כנ"ל מכיון שסובר עולא דדר"ר היי' שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה, הפטור היה צריך להיות תלוי ברחוק מקום מהעזרה, ולא מירושלים. וצ"ע.

והנראה בכל זה, עי' רמב"ם (א:ג), וז"ל, אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה כשאר הקדשים. אף בשעת היתר במות לא היו מקריבין את הפסח בבמת יחיד, וכל המקריב את הפסח בבמת יחיד לוקה שנא' לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך מפי השמועה למדו שזו אזהרה לשוחט בבמת יחיד אפילו בשעת היתר הבמות.

ועיי"ש בכ"מ ע"ש ה"ר אברהם בנו של הרמב"ם, וז"ל, אם הקדישן בשעת היתר במות והקריבן בשעת היתר במות פטור מכלום וכל הקדשים אמרי' ל"ש קרבנות הצבור או קרבן יחיד ולולא שכתב בפסח לא תוכל לזבוח לא היה בו בשעת היתר במות אפילו לאו והיינו דאתא ר"ש בברייתא לאשמעינן דפסח בלחוד חייב עליה לאו ולא פליגי רבנן בפסח כלל. יסוד גדול בוקע ועולה מתוך דברי הרמב"ם הנ"ל, דהי' דפסח הוי קרבן המקדש. כל' מה שהפסח אינו קרב אלא במקדש או בבמת צבור שהוא לפני ה' אינו רק מצד איסור שחוטי חוץ או מדיני מצוות עבודה, אלא מצד החפצא של קרבן. הקרבן בעצמותו הוא קרבן המקדש ולכן יש לאו מיוחד למקריב את הפסח בבמת יחיד אפ' בשעת היתר במות.

השתא נתבונן בפטור של ד"ר. לכ' ענינו של ד"ר היי' שהוא רחוק ממקום עשיית הפסח. זאת אומרת, בכדי לעשות הפסח בעצמו צריך להכנס לעזרה ביה"ע, ובהתאם לכך פטרה התורה את מי שעומד בד"ר וע"י הליכה בנחת לא יוכל להגיע לשם בזמן. אכן לאור מה שנתבאר לעיל דפסח הוי קרבן המקדש, טפי נראה לפרש דהפטור של ד"ר תלוי בזיקתו למקדש. כל', מי שעומד בד"ר חסרה לו הזיקה למקדש, ולהכי פטריה רחמנא מעשיית הפסח שהוא חפצא של קרבן המקדש.

הנה לפי האמור מובנת היטב שיטת ר"א דד"ר היי' שעומד חוץ לאיסקופת העזרה ואע"ג דמצי עייל לא אמרינן ליה קום עייל. מלה"ד למי שעומד סמוך למקדש כל שבעת ימי החג, וכי אמרינן ליה קום עייל כדי שיתחייב במצות לולב שבמקדש? ודאי שלא, מכיון שהיא מצות מקדש ואין חיוב להיכנס למקדש כדי להתחייב. וה"ה והוא הטעם במי שעומד בד"ר לד' ר"א. מכיון שהפסח הוא קרבן המקדש, סובר ר"א שגם חיוב עשייתו תלוי במקדש. וע"כ אפי' חוץ לאיסקופת העזרה היינו בד"ר.

וגם לד' רבא דתנאי היא אליבא דר"א, ויש סוברים דאמרי' לי' קום עייל, יש לפרש ע"פ הנ"ל. אמנם אי מצי עייל אמרי' לי' קום עייל, אכן אם נתעכב אינו נדון כאנוס בעלמא אלא פטור מיוחד הוא דד"ר שאין חיוב ק"פ שהוא קרבן המקדש מתייחס למי שנתעכב מחוץ למקדש. ועוד נראה, דבקושטא גם ר"ע הסובר דד"ר היינו מן המודיעים ולחוץ מודה ליסוד הנ"ל, שהפטור של ד"ר תלוי בזיקתו למקדש. אכן ס"ל דכל שעומד בקרבת מקום למקדש תוך י"ד או ט"ו מיל בכדי שיוכל להגיע ע"י הליכה בנחת מצפרא עד פלגא דיומא, יש לו הזיקה הנדרשת למקדש.

והשתא תעלה ארוכה לדברי עולא הסובר מחד גיסא דד"ר היי' שאינו יכול להיכנס בשעת שחיטה, ומאידך סובר דד"ר תלוי ברחוק מקום מירושלים, ולא מן העזרה. שהרי ירושלים בהיותה מחנה ישראל היא חלק מן המקדש וכדאיתא במס' זבחים והובאו הדברים ברמב"ם פ"ז מהל' בית הבחירה הל' י"א, [2] נמצאת ירושלים הגבול החיצוני של המקדש. אשר על כן סובר עולא שירושלים היא הקובעת לענין דרך רחוקה מכיון שהפטור של ד"ר תלוי בזיקתו למקדש וירושלים מהוה הגבול החיצוני של המקדש, וכמו שנתבאר.

ג. חלק האגדה (בקיצור)

נחזר נא על הראשונות, הפעם מנקודת מבט של האגדה. תנן איזו היא דרך רחוקה כו' ר"א אומר מאיסופוקת העזרה ולחוץ ע"כ. אפשר לעמד כפסיעה חוץ לעזרה ולהיות בד"ר, כלומר, אפשר לעמד בקרבת מקום למקדש ואעפ"כ להיות מנותק ממנו.

הבה נתרגם מושג הלכתי זה למונחים המוכרים לנו ונגדיר אותו כפי המציאות שלנו. יהודי פלוני זוכה לקבע מושבו בתוך קהלא קדישא אשר בתוכה הוקמו בתי כנסיות ובתי מדרשות לשם ולתפארת. נדמה לעין כל שפלוני דידן עשיר ומאושר באשר הוא חי בבית מפואר, מקבל משכורת מכובדת, זוכה לישא אשה טובה ולהוליד ממנה בנים, והעולה על כלנה שקבע מושבו בעיר ואם בישראל. אמנם מידי יום ביומו בדרך לעבודה עובר פלוני על יד בתי כנסיות ובתי מדרשות שבאזור, אכן ממהר ונחפז הוא ונדמה לו שאין לו פנאי להיכנס. הוא לא מוצא זמן להתפלל בצבור, וגם אינו קובע עתים לתורה. מצטדק הוא וסובר 'וכי ראש ישיבה או רב אני שאתעסק בתורה', ואינו דורש לנפשו שהתורה היא נחלת הכלל ומצות תלמודה מוטלת על כל יחיד ויחיד. ובכן נשאלת השאלה: פלוני דידן עומד בדרך קרובה למקדשי מעט או בד"ר? אכן זו אינה צריכה לפנים. עליו אמר ר"א איזוהי דרך רחוקה? מאיסקופת העזרה ולחוץ. אם יהודי אינו נכנס למקדשי מעט ואינו קובע מקומו שם לתורה ולתפילה. אזי עומד הוא בד"ר. אפילו אם אין בינו ולבין המקדשי מעט אלא כפסיעה.

הבה נתבונן: איך נהיתה טרגדיה כזאת אשר יהודי למרות היותו מבחינה ארצית בדרך קרובה, מ"מ מבחינה רוחנית הנו בד"ר? וכי אינו מרגיש בתהו ובהו שבחיייו? בא ר' יוסי ובדבריו פענח לנו חידה זאת. לפיכך נקוד על 'ה' כו' ע"כ הסוד שבדבר הוא שהנקודה עומדת שלא במקומה, שהרי על גבי האות הא"ה הנקודה אינה משמשת לא כחולם ולא כחיריק וגם לא כדגש. כתובה היא איפוא שלא במקומה.

ובכן מהי משמעותה של נקודה שלא במקומה? בכל יהודי ישנה נקודה פנימית תמציתית, 'דאס פינטעלע ייד'. נקודת מוקד הזאת מכוונת אותו כל ימי חלדו. בזמן שהנקודה הזאת במקומה הראוי ומקושרת למקור הקדושה מרגיש יהודי שהנשמה שבתוכו היא חלק אלוק ממעל וכי תפקידו ותכליתו בעולם השפל הזה הוא לעבוד את ה'. אכן בעו"ה עקב היסח הדעת או גרוי היצר הרע מזדמן שהנקודה נעקרת ממקומה ומתרחקת ממקור הקדושה, אזי מזניח האדם תפקידו האמתי ונטפל לדברים טפלים ותפלים כגון חמדת ממון ורדיפה אחר התאוות. **תהליך עקירה זה מתנהל לאט לאט.**

יוצא אדם לפעלו ולעבודתו כדבעי (שהרי אמרו חז"ל, 'גדול הנהנה מיגיע כפיו וכו', 'אהב את המלאכה וכו', כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון, 'וכיו"ב). מבקש אדם דירה נאה, מכיון שהורונו חז"ל שהיא מרחבת דעתו של אדם. תחילת דרכו של אדם זה היתה לש"ש.

אכן היסח הדעת עושה את שלו. אם אין האדם מתחזק תמיד לשמור על הנקודה הפנימית, שלא תעקר ממקומה, עולמו מתהפך קמעא קמעא. לאט לאט הופך הטפל לעיקר, והאמצעיים לתכלית. כפי שצויין התהליך הזה הוא אטי. אכן בנהוג שבעולם, ככל שהתהליך יותר אטי והדרגתי, כך הסכנה להיכשל ולהילכד בו, יותר גדולה. תוצאת התהליך היא שהנקודה התמציתית של האדם, 'דאס פינטעלע ייד', נעקרת ממקומה, והנו בד"ר. אין בינו לבין המקדש אלא פסיעה אחת קטנה, אבל דא עקא שהוא נמשך אחרי הבלי הזמן ואינו נכנס אל הקדש פנימה. אכן אם נקוד שלא במקומו, נשארים בדרך רחוקה. והם הם דברי ר' יוסי, לפיכך נקוד על ה' לומר לא מפני שרחוק ודאי, אלא מאיסקופת העזרה ולחוץ, ע"כ.

אכן נכיר נא כי מפי עליון לא תצא הרעות והטוב. לא נגזר עלינו להיות בד"ר. אין אנו תקועים שמה, יש בידינו לצאת מן ה'תוהו ובוהו' ולהתחמק מהבלי הזמן. יש לאל ידינו להחזיר הנקודה הפנימית למקומה ולמקורה הקדוש. בידינו הוא לערך חשבון הנפש מעת לעת להבטיח שלא יפתה לבבינו ולא נסיח דעתנו מחובתנו בעולמנו. אין הדבר תלוי אלא בנו להיענות אל הצו האלוקי, לבקשה האלוקית: קום עייל למקדשי מעט!

---

[1] פרושו של הרמב"ם במשנה הוא נגד סוגיית הש"ס שם בפסחים (צב). כבר עמדו על כך רבותינו האחרונים, עיין בין היתר בצל"ח ולקוטי הלכות על הש"ס, ובאו"ש על הרמב"ם. העולה מדבריהם שסובר

הרמב"ם דהך סוגיא מפרשת המשנה אליבא דר' נתן, ואילו לד' רבי יש לפרש המשנה כפשוטה.
[2] עי' עוד מתני' (ר"ה כט:) ורמב"ם (הל' שופר ב:ח), מתני' סוכה (מא.) ופיה"מ לרמב"ם שם. עי' נמי
ברמב"ם (הל' בית הבחירה ו:טז), וז"ל, ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא
ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיו"ב לא קדשה לע"ל כו', עכ"ל.